

ספרי' — אוצר הספרים — לויבאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מלויבאוויטש

דיחי

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק ה

(תרגום חפשי)

יוצא לאור על ידי
"מכון לוי יצחק"
כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות שישים ושבע לבריאה

לזכות

החייל ב"צבאות השם" שניאור זלמן הלוי שיי שגלוב
לרגל היכנסו בבריתו של אאע"ה ביום ה' י"ד טבת
היי תהא זו שנת סגולות

ולזכות אחותו

החיילת ב"צבאות השם" בלה לאה תחיי שגלוב

ולזכות הוריהם

הרה"ת ר' יצחק אלחנן הלוי וזוגתו מרת דבורה רבקה שיחיו שגלוב

נדפס ע"י זקניהם

הרה"ת ר' מנחם מענדל הלוי וזוגתו מרת דבורה שיחיו שגלוב

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:
<http://www.torah4blind.org>

ויחי

נ.ז.

דורנו זה הוא דור האחרון של הגלות והוא הוא דור הראשון של הגאולה – כהודעת והכרזת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, יוסף שבדורנו (ע"ש יוסף הראשון שהודיע והכריז ש"אלקים פקד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב"), שכבר נשלמו כל מעשינו ועבודתינו, וכבר כלו כל הקיצין וכבר עשו תשובה, וכבר נסתיימו כל ההכנות ובאופן ד"הכנה רבתי", והכל מוכן לסעודה דלעתיד לבוא, לוינתן ושור הברי ויין המשומר¹.

(משיחות נערה בטבת (יהפך לשמחה). וש"פ ויחי, י"ד טבת תשנ"ב)

- (1) פרשתנו נ, כד.
- (2) ע"פ ל' חז"ל – אבות פ"ג מט"ז. סנהדרין לח, א ובפרש"י.
- (3) ראה ב"ב עה, א. ויקר פ"ג, ג.
- (4) ברכות לד, ב. וש"נ.

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית! האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind> יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

א. "כי באפם הרגו איש" על המלים "כי באפם הרגו איש" מפרש רש"י: "אלו חמור ואנשי שכם, ואינן חשובין כולם אלא כאיש אחד..."

ובכך אין מובן:

(א) מדוע אין רש"י מזכיר את שכם. ואדרבה, הוא גרס לכל הענין.

(ב) מלשון רש"י "אלו חמור ואנשי שכם" מובן, שאילו הוא לא היה מפרש זאת, לא היה ידוע, או שהיו מפרשים באופן אחר, למי הכוונה ב"הרגו איש", ולכן צריך רש"י לפרש "אלו" "חמור ואנשי שכם".

אך, לכאורה, אין אנו מוצאים שהתורה מספרת על כך ששמעון ולוי הרגו מישהו, מחוץ ל"אנשי שכם", ולכאורה, היה מובן גם ללא פירוש רש"י, שבמלים "כי באפם" הרגו איש מתכוונת התורה לאנשי שכם³. מהו החידוש של רש"י בדבריו "אלו חמור ואנשי שכם"⁴?

(1) פרשתנו מט, ו.

(2) ובפרט שבפירושו ד"ה וברצונם עקרו שור (בפסוק זה עצמו) אינו כותב "זה יוסף".

ולהעיר גם מזה שבפירושו ד"ה בסודם אל תבא נפשי כותב "זה מעשה זמרי כו", משא"כ בפירושו ד"ה בקהלם. ואכ"נ.

(3) ראה לקמן סעיף י"א ובהערה 47.

(4) ואין לומר, שמכיון שאנשי שכם הם רבים לכן צריך רש"י לחדש ש"הרגו) איש" (ל' יחיד) קאי אאנשי שכם – כי

[נסוף לזה, שכבר לפני פירוש רש"י "דרך ארץ לומר על הרבה שוורים שור" – ראה לקמן קישיא הד"ן]

(א) מכיון שלא מצינו בשום מקום ששמעון ולוי הרגו את מישהו לבד מאנשי שכם, הרי פשוט לכאורה (גם בלי פרש"י) ש"הרגו איש" קאי על אנשי שכם. וא"כ מה שרש"י צריך

לכאור, הוא רק חשעם למה שנאמר איש לשון יחיד.

(ב) אפילו באם נאמר (בדוחק) שגם מצד הקושיא הג"ל – למה נאמר (והרגו) איש" (לשון יחיד) – לא היינו יודעים עדיין

(אולולא פרש"י) שקאי על אנשי שכם – הרי פשוט, שחידוש גדול יותר הוא פרש"י לקמן ש"שור" קאי איוסף – מהפירוש

(ג) מובן, שבכלל "אנשי שכם" נכלל גם "חמור", ואם כך, מדוע מוציאו רש"י מן הכלל ומזכירו בנפרד?

אין לומר שרש"י עושה זאת משום שגם התורה, בספרה על כך ששמעון ולוי הרגו את כל אנשי שכם ("והרגו כל זכר"⁵), מזכירה אותו בנפרד: "זאת חמור ואת שכם בנו הרגו לפי חרב"⁶ – שהרי, אם כך, מתחזקת השאלה הראשונה, שרש"י צריך להזכיר במיוחד גם את "שכם"?

(ד) כבר לפני כן⁷, על הפסוק "ויהי לי שור וחמור", אומר רש"י: "דרך ארץ לומר על הרבה שוורים שור". ומובן, שגם בפסוקנו ניתן להסביר באופן דומה: במלה "איש" הכוונה היא אכן לאנשים רבים של שכם, והם מוגדרים בלשון יחיד "על שם המין"⁸. ולפי זה קשה, מנין לומר רש"י את החידוש⁹, ש"אינן חשובין כולם אלא כאיש אחד"?

(ה) לצורך פירושו "אלו חמור ואנשי שכם ואינן... אלא כאיש אחד" די היה לרש"י לצטט מן הפסוק רק את המלה "איש", או לכל היותר – "הרגו איש". מדוע הוא מצטט גם את המלים "כי באפם"¹⁰?

ש"הרגו איש" פירושו "חמור ואנשי שכם" *** [ובפרט שהכתוב "בכור שורו הדר לו" (ברכה לג, ז) שנאמר על יוסף – עדיין לא למדו התלמיד], ובכ"ז כותב רש"י בפסוק "רצו לעקור את יוסף כו" – ואינו מקדים לזה "זה יוסף כו".

(5) וישלח לד, כה.

(6) שם, כו.

(7) שם לב, ו.

(8) וכמו שפירש הראב"ע. והביא ראי' כמו שור וחמור. וראה גם דר"ק כאן.

(9) ראה לקמן סעיף ב'.

(10) מה שמעתיק "באפם", י"ל שזה נוגע לפירושו השני "כל אחד לעצמו באפם הרגו". אבל – עדיין מוקשה למה מעתיק גם תיבת "כי"?

(רש"י תבא כו, ה) – עיין בש"ח ובמשכיל לדוד (בפירושו הטני) מה שתירצו ע"ז.

אבל נוסף לזה, שתירצם לא נזכר בפרש"י כלל, אפילו לא ברח"ח מפשטות לשון רש"י "רצו לעקור" מוכח כנ"ל (וכתירוץ הראשון שבממשל לדוד).

*** ולהעיר, שכ"כ מפרשי התורה (מהפשטנים) וכן תרגום אינקלוס מפרשים "וברצונם עקרו שור" באופן אחר מרש"י (ודקא תרגום יתנון – שאינו קרוב לפשט – מפרש כרש"י).

משא"כ "הרגו איש".

* * *

בימינו אלה, שמאז כלה חמתו בכיהמ"ק, ולאחרי „מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות", ולאחרי כל הגזירות והשמדות ר"ל ור"ל שסבלו בני באריכות וקושי הגלות האחרון, ובפרט גזירת השואה בדור האחרון, בודאי נעשה הצירוף והזיכוכ בשלימות, „די והותר" – נעשה הענין ד"סמך מלך בבל" אך ורק באופן של טוב הנראה והנגלה לעיני בשר, ובלשון חז"ל¹⁰ שהקב"ה אומר לישראל „בני אל תתייראו, כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם. . הגיע זמן גאולתכם!"

ובדורנו זה (ובפרט בשנה זו, „ה' תהא שנת נפלאות אראנו") צריכה להיות עיקר ההדגשה. . בהענין ד"סמך נופלים", לחזק ולעודד את רוחם של בני. . כולל ובמיוחד – החיזוק והעידוד ע"י האמונה בביאת המשיח ובטחון גמור ש"הנה זה (משיח צדקנו) בא"¹², וההוספה בהכנה לביאתו ע"י התשובה וקיום התומ"צ, ובלשון ההכרזה דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו: „לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה"¹³, „שובה ישראל עד ה' אלקיך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממשי"¹⁴.

(משיחות ש"פ ויחי (ועשרה בטבת יהפך לשמחה) תנש"א)

- 8) תניא רפ"ז.
- 9) יחזקאל כד, ב.
- 10) יליש ישיע' רמז תצט.
- 11) כולל גם הפעולה דמלך בבל שאינו אלא גרזן ביד החוצב בו.
- 12) שה"ש ב, ח. וראה שהש"ר עה"פ (פ"ב, ח (ב)).
- 13) אג"ק שלו ח"ה ס"ע שסא ואילך. שעז ואילך. תח ואילך. ועוד.
- 14) „היום יום" – ט"ז טבת.

ב. ההוכחות בפירוש רש"י

לאחר מכן ממשיך רש"י בפירושו ואומר: „וכן הוא אומר בגדעון¹¹ והכית את מדין כאיש אחד, וכן במצרים¹² סוס ורכבו רמה בים".

כוונת רש"י בשתי הוכחות אלו, וכוונתו בהקדמת ההוכחה מספרי הנביאים (”ההכית... כאיש אחד”) לפני ההוכחה מהחומש (”סוס ורכבו רמה בים”) – מובנת בפשטות:

אצל אנשים, ואפילו גבורים גדולים, אשר כוחם מוגבל, הכרח¹³, לכאורה, שיהיה הבדל בין הגבורה הדרושה להם במלחמה נגד רבים, ובמיוחד נגד עיר שלימה, לבין הגבורה במאבקם נגד אדם אחד¹⁴. לפיכך, כאשר רש"י מחדש ש”אינן חשובין כולם אלא כאיש אחד”, כלומר, הריגת כל אנשי שכם נחשבה לגבי שמעון ולוי כהריגת אדם אחד על ידם¹⁵

(כלומר, השוואת שכם כולה ל”איש אחד” מתייחסת לכוה הדרוש להם, לשמעון וללוי עצמם, להרוג אדם אחד, ולא שכל שכם נחשבה לגבי שמעון ולוי כ”איש אחד” לגבי אדם רגיל, שחלש יותר משמעון ולוי, ושלגבי שמעון ולוי היתה הריגת ”איש אחד” קלה יותר ושונה מהריגת כל שכם, כ¹⁶ מלשון הפסוק ”הרגו איש” מובן, שהם הרגו כאן את כולם כאדם אחד)

– הרי בראש ובראשונה צריך, רש"י להוכיח שאפשרות מציאות של גבורה כזו אצל אנשים¹⁷: „וכן הוא אומר בגדעון והכית את מדין כאיש אחד”, אשר גם אצל

גדעון¹⁸ אנו מוצאים, שמדין כולה נחשבה לגביו כאיש אחד.

ולאחר רש"י מביא הוכחה לעצם הענין, שיש מציאות של ”אינן חשובין כולם אלא כאיש אחד”, דרושה הוכחה ללשון הפסוק – שרבים נקראים בלשון יחיד אם הם נחשבים כך – מן הנאמר ”סוס ורכבו רמה בים” בלשון יחיד, משום¹⁹ שכל הסוסים והרכובים של מצרים ”נחשבו” כסוס אחד ורכבו²⁰.

אך יש להבין:

(א) מדוע מביא רש"י את ההוכחה השניה דוקא מן הפסוק ”סוס ורכבו רמה בים”, ולא מפסוק קודם ”ויבאו אחריהם כל סוס פרעה²¹”, אשר בו מסביר רש"י עצמו אותו הסבר: ”וכי סוס אחד היה, אלא מגיד, שאין כולם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד²²”?

(כה) * – הרי זה רק נתינת כח, אבל המלחמה בפועל היתה ע"י שמעון ולוי (ובפרט, שאף שבטחים היו, בכל זאת באו על העיד בהוותם כואבים דוקא (ראה לעיל ע' 153 הערה 21)). (18) ועפ"י יובן ללשון רש"י (וכן הוא אומר) בגדעון כו" – דלכאורה מיותר – בכדי להדגיש, שאף ש”הכית גו' כאיש אחד” הוא מפני ”כי אלו עמך”, בכל זאת, הרי גדעון הכה את מדין ואעפ"כ הכה את כולם כאיש אחד – ולכן י"ל שכן ה"ל גם בשמעון ולוי.

ואף ש”סוס”, מה שגדעון הכה את מדין כאיש אחד הוא מפני ”כי אלו עמך” בעת המלחמה – י"ל (כדלקמן סעיף ט'), שפירוש זה שברש"י כאן שהוא ”מדרשו”, הוא לפי הפירוש ד”מדרש אגדה” ש”בטחים היו על כחו של זקן” (שברש"י וישלח טס). אבל לפי פ"י הראשון שברש"י שם, צריך לפרש כפירוש השני שברש"י כאן.

(19) ודחק לומר שהיו על שם הגין – כי ”רכב” (משא"כ ”רכב”) אינו ”מין”.

ולהעיר ממ"ש (בשלת יד, כג, טו, יט) ”פרשיו” לשון רבים – אף ש”סוס” וכן ”רכבו” נאמר בפסוקים אלו עצמם בלשון יחיד.

וי"ל, שהיו גם טעמו של אונקלוס שב”סוס ורכבו” מתרגם ”סוסיא ורכבי” – אף שבכמה מקומות (לדוגמא בשלת יד, ט, שם, כג, טו, יט) שנאמר ”סוס” (ל' יחיד) מתרגם ”סוסות”.

ובכ"מ – ”סוסין” (שופטים ב, א), ואכ"מ. (20) ועפ"י יומתק מה שרש"י כופל ”וכן (הוא אומר) כו' וכן” (משא"כ לעיל מט, ג, ובכ"מ. – אבל ראה פרש"י בשלת יד, יד, ובכ"מ) – כי ב' ההוכחות הן לשני ענינים שונים.

(21) בשלת יד, כג.

(22) במפרשי רש"י שם הקשו, מדוע אין רש"י

(*) ראה הערה הבאה, שהפירוש ”אינן חשובין כו' כאיש אחד” הוא לפי הפירוש ”בטחים היו כו'” שברש"י וישלח טס. (*) וזה שמקדים כאן הפירוש ”אינן חשובין כו'” אף שהוא לפי פירוש השני שבפ' וישלח טס – כי בננוע לפסוק זה שאנו עוסקים בו, פירוש ”אינן חשובין כו'” הוא קרוב יותר לפשוטו של מקרא. כדלקמן סעיף י'.

(11) שופטים ו, טו.
 (12) בשלת טו, א.
 (13) להעיר מתניא פמ"ח (סו, ב). לקר"ת שה"ש לח, ג, ובכ"מ.
 (14) וגם בנוד"ד (אנשי שכם) כן הוא. כי אף שהיו כואבים – הרי מי"מ אינו דומה כחו ד' (כואב) אחד לכתם של הרבה כואבים.
 (15) ועפ"י יומתק לשון רש"י ”אינן חשובין כולם כו'” – ולא ”אינן חשובין כולם בעניניהם כו'” כלשונו בפ' מקץ (מד, יג) – כי ”כעיר בינונית כו'” שבפ' מקץ שם הוא בניגע לשאר אנשים, ולכן מדגיש שהחשיבות דמטרופולין בעיניהם היא כעיר בינונית בשאר אנשים. משא"כ בפסוק זה, שגם ”כאיש אחד” הוא בעיניהם.
 (16) וגם מכיון שהיו ”כואבים” – אינו חידוש כ"כ שהרבה כואבים (ובפרט – כאב דיום שלישי למילה, ראה פרש"י ר"פ וירא) הם כאיש אחד אפילו לגבי שאר אנשים, ובפרט לגבי השבטים – ראה רש"י מקץ שם.
 (17) ואף ש”בטחים היו על כחו של זקן” (רש"י וישלח לד,

הוספה

בשורת הגאולה

יא.

מצינו בגדעון ש"בימיו היו ישראל בצרה והי' הקב"ה מבקש אדם שילמד עליהם זכות... כיון שנמצא זכות בגדעון שלמד עליהם זכות, מיד נגלה אליו המלאך, שנאמר וירא אליו מלאך ה' ויאמר לו לך בכחך זה, בכח זכות שלמדת על בני", "אמר הקב"ה, יש בך כח ללמד סניגוריא על ישראל, בזכותך הם נגאלים".

... הלימוד זכות בנוגע לקירוב וזירוז הגאולה – שכיון שכבר "כלו כל הקיצין", עוד בזמן הגמרא, ועאכו"כ לאחרי אריכות וקושי הגלות במשך יותר מאלף ותשע מאות שנה ועדיין לא בא... ובנוגע לתשובה ("אין הדבר תלוי אלא בתשובה") – כבר עשו תשובה, שהרי אין לך אדם מישראל שלא הרהר תשובה (לא רק פעם אחת, אלא) כמה פעמים במשך ימי חייו, שע"ז נעשה "בשעתא חדא וברגעא חדא" מרשע גמור צדיק גמור, כפס"ד הגמרא שהמקדש את האשה "על מנת שאני צדיק (גמור) אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה" – הרי בודאי ובודאי שמשיח צדקנו צריך לבוא תיכף ומיד ממש, אשר, כדאי הוא לימוד זכות זה לגאול את ישראל, ובפרט שנוסף על הלימוד זכות, ה"ז גם פס"ד של כו"כ רבנים ומורייהוראה בישראל, וכיון שהתורה "לא בשמים היא", הרי, פס"ד זה בב"ד של מטה מחייב כביכול ומזכה גם את ב"ד של מעלה, וכן יקום!

(1) תנחומא שופטים ד.

(2) יל"ש שופטים רמז סב.

(3) סנהדרין צז, ב.

(4) זח"א קכט, סע"א.

(5) קידושין מט, ב. רמב"ם הל' אישות פ"ח ה"ה. תוס' אה"ע סל"ח ס"א.

(6) ע"פ גירסת האור זרוע סקי"ב.

(7) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

יחיד, כי אין הכוונה רק לכולם ביחד, אלא ל"כל אחד לעצמו". והתורה מדגישה את "כל אחד לעצמו", ואינה מכלילה את כולם ביחד, ולכן נאמר "איש" ולא "אנשים", כדי להבהיר, ש"באפם הרגו כל איש שכעסו עליו": לא היה זה, כבדרך כלל, שכעסם פג בהריגת רוב אנשי שכם, ואת הנותרים הם הרגו בלי כעס וכהמשך לרוב, אלא שהתיאור "באפם" מתייחס לכל אחד בנפרד: אפילו את האחרון "באפם הרגו".

לכך מביא רש"י דוגמא מ"וילמד לטרף טרף אדם אכל", שגם בפסוק זה נאמרת המלה "אדם" בלשון יחיד, כי לגבי כל אדם שטרף הכפיר יש "פעולה" נפרדת.

ויש להבין:

ג. **מדוע "מדרשו" לפני "פשוטו"?**

לאחר שמסיים רש"י את הפירוש "ואינן חשובין..." הוא מוסיף: "זהו מדרשו, ופשוטו..." – כלומר, שהפירוש שהובא לעיל, שנאמר "איש" בלשון יחיד משום ש"אינן חשובין כולם אלא כאיש אחד", הוא "מדרשו", ואילו לפי פשוטו של מקרא יש לכך סיבה אחרת, כפי שיוסבר להלן בסעיף ד'.

ואין מובן: מדוע מביא כאן רש"י את "מדרשו" לפני "פשוטו", כאשר הוא מסביר בפירושו על התורה בעיקר את "פשוטו של מקרא"²⁴?

ד. **"באפם הרגו" כל "איש"**

את ההסבר לכך שנאמר כאן "איש" בלשון יחיד, לפי פשוטו, מביא רש"י בהמשך: "אנשים הרבה קורא איש, כל אחד לעצמו, באפם הרגו כל איש שכעסו עליו. וכן וילמד²⁵ לטרף טרף אדם אכל".

כלומר, המשמעות של "פשוטו" היא, ש"אנשים הרבה" נקראים כאן "איש" בלשון

ה. **"איש" – לא כולל את שכם עצמו**

ההסבר לכל האמור לעיל הוא:

על הפסוק²⁶ "כי נבלה עשה בישראל... וכן לא יעשה", בקשר למעשה שכם, אומר רש"י "שהאומות גדרו עצמן מן העריות...". מכך מובן, שלאומות – "יושב הארץ"²⁷ – לא היתה יכולה להיות שום טענה כלפי שמעון ולוי על שהרגו את שכם, כי הוא הרי עבר על אשר "האומות גדרו עצמן"²⁸. וטענת יעקב כלפי שמעון ולוי "עכרתם אותי להבאישני ביושב הארץ..." היתה על אשר "ויהרגו כל זכר ואת חמור".

(26) וישלח לד, ז.

(27) שם, ל.

(28) ראה פרש"י וישלח לד, ז. לעיל ע' 190.

ב) מדוע מדגיש רש"י "וכן במצרים...": מדוע חשוב לציין לגבי ההוכחה שמביא רש"י מ"סוס ורוכבו..." "שמדובר במצרים²³ או במקום אחר?

ג) הוכחה זו, שרבים הנחשבים כאחד נקראים בלשון יחיד, נלמדת, לכאורה, רק מהמלים "סוס ורוכבו", ומדוע מצטט רש"י גם את המלים "רמה בים"?

ג. **מדוע "מדרשו" לפני "פשוטו"?**

לאחר שמסיים רש"י את הפירוש "ואינן חשובין..." הוא מוסיף: "זהו מדרשו, ופשוטו..." – כלומר, שהפירוש שהובא לעיל, שנאמר "איש" בלשון יחיד משום ש"אינן חשובין כולם אלא כאיש אחד", הוא "מדרשו", ואילו לפי פשוטו של מקרא יש לכך סיבה אחרת, כפי שיוסבר להלן בסעיף ד'.

ואין מובן: מדוע מביא כאן רש"י את "מדרשו" לפני "פשוטו", כאשר הוא מסביר בפירושו על התורה בעיקר את "פשוטו של מקרא"²⁴?

ד. **"באפם הרגו" כל "איש"**

את ההסבר לכך שנאמר כאן "איש" בלשון יחיד, לפי פשוטו, מביא רש"י בהמשך: "אנשים הרבה קורא איש, כל אחד לעצמו, באפם הרגו כל איש שכעסו עליו. וכן וילמד²⁵ לטרף טרף אדם אכל".

כלומר, המשמעות של "פשוטו" היא, ש"אנשים הרבה" נקראים כאן "איש" בלשון

מפרש ש"סוס" (לשון יחיד) הוא ע"ש המין. אבל אין לומר שמכיון שאפשר לפרש שם כפירושם, ע"כ אין רש"י מביאו לרא' כאן – שהרי מזה שרש"י מקשה שם בפשוטות י"כ סוס אחד ה"י מוכרח לומר שדבר פשוט הוא (אפילו ל"בין תמש") שא"א לפרש שם שהוא ע"ש המין. וראה ש"ח ומשכיל לדוד שם. ואכ"מ.

(23) ובדוחק י"ל דכיון שלפני זה צריך לפרש "בגדעון" (כדלעיל בפנים ובהערה 18) – מפרש גם כאן. וראה פרש"י לעיל מת, ב.

(24) ובפרט לפי המובאר בהערה 18, שהפירוש "ואינן חשובין כו" הוא לפי פירוש חזני שברש"י וישלח.

(25) יחזקאל יט, ג.

של הריגת איש אחד, בלי להזכיר את המאורע החמור הרבה יותר, בהריגת עיר שלימה – שכם⁴⁷?

מכך שהתורה מתבטאת בניסוח "כי באפם הרגו איש" מוכרח רש"י לומר ש"אלו חמור ואנשי שכם"⁴⁸.

יב. ההוראה מעצם הסברה

מכך שלשון הפסוק מאפשרת מחשבה⁴⁹ –

(47) לעיל ע' 153 הערה 22, שלאחרי שענו לו "הכוונה יעשה את אחותינו" הדה להם יעקב. ולפי"ז י"ל לכאורה, שלכן לא הוכיחם ע"ז. אבל

(א) לפי"ז, גם באם נאמר שהכוונה ב"הרגו איש" היא על הריגת איש אחד, הרי פשוט שבאם הרגו את מישהו – ה' זה ג"כ מצד ענין של קנאות לה' וכיו"ב, ולמה הוכיחם ע"ז יעקב יותר מאשר על הריגת אנשי שכם.

(ב) מכיון שגם מתחלה ידע יעקב שיה ששמעון ולוי הרגו כל זכר באנשי שכם ה' מצד מועשה דינה, ובכ"ז אמר להם "עכרתם אותי גו'" – קשה לומר ע"פ דרך הפשט שלאחרי ששמעון המענה "הכוונה גו'" הודה להם שעשו דבר רצוי.

(48) לכאורה ה' אפשר לומר, שזהו גם הטעם לדייק לשון רש"י "אלו חמור ואנשי שכם" – בדרך חידוש. אבל דוחק הוא, שהרי גם ב"ברצונם עקרו שור" – מכיון שהתלמיד לא למד עדיין את הכתוב "בכור שורו הדר לו", יכול הוא לטעות ולפרש ששמעון ולוי עקרו פעם שור (או – כפי שאר מפרשים), ובכ"ז אינו כותב "זה יוסף". ולכן מסתבר שהחידוש "אלו חמור כו'" הוא כנ"ל ס"ה.

(49) ובפרט ע"פ פי' האה"ח דמפרש "איש" על יוסף.

שגם סברה של תורה היא תורה, מלשון הוראה – ששמעון ולוי הרגו פעם עוד אדם, אפשר ללמוד הוראה לכל אחד:

כאשר אדם פוגע בזולתו ח"ו, אף כאשר הדבר נובע אצלו מרגש של קדושה, שהוא הזדעזע מסיבה בדומה ל"הכוונה יעשה את אחותינו" – עלולה להתפתח אצלו המדה של פגיעה בזולתו⁵⁰, עד כדי כך שאפשרית סברה וחשש שהוא יעשה זאת לעוד ועוד אנשים⁵¹.

ומרובה מדה טובה וכו': כאשר אדם מייטיב לזולתו, אף כאשר הוא עושה זאת בתחילה, בגלוי⁵², מפניות אישיות, נרכשת ומתחזקת על ידי כך מדת הטוב שבנפשו, עד שהוא משפיע לכולם רק טוב.

ובמדה שאדם מודד בה מודדים לו⁵³ – שאף לו משפיעים מלמעלה אך טוב והסד, בכל המצטרך לו, בבני חיי ומזוני, ובכולם – רויחי.

(משיחות פ"ו ויחי, וארא תשכ"ו)

(50) ראה עדי"ז ב"הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים"

(ע' יא), ש"ל שטפני זה אין נהגין לחטוף האפיקומן. עיי"ש.

(51) ראה אה"ח פ' ראה יג, יח.

(52) משא"כ מצד פנימיות נפשו – כמובן מפסק הרמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(53) משנה – סוטה ה, ב.

אמנם, גם עליהם חלה חובת מיתה²⁹, שהרי לולא כן בודאי לא היו שמעון ולוי הורגים אותם, במיוחד כאשר כולם היו אז מצווים על שפיכות דמים³⁰, אך בכל זאת מובן, שלגבי חמור ואנשי שכם, היתה בכל זאת אפשרות ל"ישוב הארץ" לטעון כלפיהם.

מכך יובן גם לגבי פסוקנו "כי באפם הרגו איש", שיעקב אבינו לא טען כלפיהם על הריגת שכם, כי (א) על כך לא היתה לו אפשרות לטעון כלפיהם, כדלעיל. (ב) הריגת שכם לא היתה תוצאה של "באפם", אלא מפני חובה מוחלטת.

ובכך מובן חידושו של רש"י בפירושו "אלו חמור ואנשי שכם": על ידי הזכרת חמור בנפרד, למרות היותו אחד מאנשי שכם, ועל ידי השמטת שכם, הוא מבהיר שבמלים "באפם הרגו איש" הכוונה היא רק לחמור ולאנשי שכם, ולא לשכם עצמו. דבר זה לא היה ידוע אילו רש"י לא היה אומר על כך דבר, או אילו היה אומר "אלו אנשי שכם" באופן סתמי.

ו. "איש" – לא על שם המין

אך לפי זה מתעורר הקושי, מדוע נאמר "איש" בלשון יחיד: אילו היתה כוונת המלים "באפם הרגו איש" לכל האנשים שהם הרגו, כולל את שכם בן חמור, ניתן היה לומר שהמלה "איש" בלשון יחיד היא "על שם המין" – הם "הרגו באפם" את כל המין של "איש" בשכם. אך כיון שלא כל המין של "איש" נהרג שם מפני "אפם", אי אפשר להסביר שהמלה "איש" היא על שם המין?

מכך מסיק רש"י את הטעם והחידוש: "ואינן חשובין כולם אלא כאיש אחד" – המלה "איש" מופיעה כאן בלשון יחיד כי כל האנשים אשר הרגו שמעון ולוי "באפם", נחשבו לגביהם "כאיש אחד".

ז. רבים בלשון יחיד – לפי המעשה

אך על כך יש לשאול: בדבריו "כי באפם

(29) ראה לעיל שם הערה 41. וראה גם לעיל ע' 151 ובהנמטן

שם. (30) נח ט, ה"ו. סנה' נז, ב.

הרגו איש" לא התכוון יעקב לבטא את מעלתם של שמעון ולוי, אלא להיפך, להוכיחם. ואם כך, כיצד ייתכן שבדברי המוסר שלו הוא יכול את השבח ש"אינן חשובין כולם אלא כאיש אחד"³¹?

על כך משיב רש"י עצמו על ידי דבריו בהמשך "וכן במצרים סוס ורוכבו רמה בים": לגבי ה' נלחם להם במצרים"³², אשר היה לפני "וישב הים... לאיתנו"³³, הרי כיון שאז פעל הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, בדומה לאדם לוחם (שלא כמו "וה' הכה כל בכור"³⁴ וכדומה), לפיכך תיתכן המחשבה, שיכול להיות הבל מסויים בין המלחמה נגד רבים לבין המלחמה נגד יחיד, ולכן הפסוק²¹ "מגיד שאין כולם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד".

אך לא כן במקרה של "סוס ורוכבו רמה בים"¹², שנגרם על ידי "וישב ה' עליהם את מי הים"³⁵, כאשר כבר נכנסו המצרים לים. שם אין מלכתחילה מקום להבדיל בין הרבים לבין היחיד: הרי ברור, שכאשר "וישב הים לאיתנו" טבעו כולם, ממש כאילו היו יחידים. ומכך יוצא, שבטביעתם של כל הסוסים וכל הרוכבים כסוס ורכב אחד אין כלל חידוש ורבותא³⁶, ובכל זאת מופיעה בתורה לשון יחיד רק משום שלמעשה הם נחשבים כאחד, והכרחי שהדבר יהיה כתוב כאן בלשון יחיד.

מכך מובן, שגם בפסוקנו מוכרח להיות כתוב "הרגו איש" בלשון יחיד, כיון שלמעשה הם נחשבו כולם כאיש אחד, בלי להתחשב בכך שיש כאן חידוש בדברי המוסר של יעקב, וציון מעלתם של שמעון ולוי.

משום כך מצטט רש"י גם את המלים "רמה בים", ואינו מסתפק במלים "סוס ורוכבו", כי דוקא המלים "רמה בים" מוכיחות, כדלעיל, שהרבים הנחשבים כאחד מוגדרים בלשון

(31) ראה לעיל ע' 153 הערה 20. אבל ביאר זה אינו ע"ד הפשט.

(32) בשלח יד, כה.

(33) שם, כז.

(34) בא יב, כט.

(35) שם ט, יט.

(36) והחידוש שם שב"סוס ורוכבו גו'" הוא – מה ששניהם "קשורים זה בזה כו'", כדפרש"י שם.

לזכות

כ"ק אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח

ויה"ר שני" קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ה)

להכריז יחי, יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל 'ביאת דוד מלכא משיחא'

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

יחיד גם כאשר אין בכך חידוש או הדגשה בתוכן העניין.

ח. "סוס ורוכבו" בלשון יחיד, לאחר המפלה

סיבה נוספת לכך שרש"י מצטט את המלים "רמה בים":

לכאורה ניתן היה לומר, שכיון שהמלך הוא העיקר והוא הקובע את מהלך המלחמה, לכן נאמר "סוס ורוכבו" בלשון יחיד, והכוונה היא רק לפרעה מלך מצרים –

לפיכך מצטט רש"י גם את המלים "רמה בים": כאן אין חשיבות לציין את המלך בנפרד, שהרי כבר אין מדובר על המלחמה, כדלעיל בסעיף ז', אלא על הפרט "רמה בים", אשר הוא: א) לא על ידי מלחמה, אלא על ידי "ישב ה' עליהם את מי הים" – ובכך שווה המלך לכולם. ב) לאחר המפלה של "ה' נלחם לכם".

לפי זה מובן מדוע אומר רש"י "וכן במצרים סוס ורוכבו רמה בים" – כדי להדגיש שהמלים "סוס ורוכבו", בלשון יחיד, אמורות לגבי כל המצרים ולא רק לגבי פרעה.

ט. מדרשו ופשוטו

כאמור לעיל, בסעיף ב', בלתי אפשרי לומר בדרך הטבע, שעיר שלימה עם אנשים תיחשב כאיש אחד. וטוען "בן חמש (למקרא)": אמנם, אפשר להבין כיצד ייתכן עצם הדבר, שהמור ואנשי שכם נחשבו בעיני שמעון ולוי כאיש אחד, שהרי, הם לא פעלו בכוחם הטבעי, אלא "בכוחו של זקן", באופן שמעל לטבע³⁷. אך כדי להסביר בפשטות חידוש כזה, יש צורך במקור בתורה המדגיש

זאת, ואין די בכך שבפסוק נאמר "איש" בלשון יחיד.

לכן אומר רש"י "זהו מדרשו", שפירוש זה אינו לגמרי בדרך הפשט, אלא מקורו ב"מדרש אגדה"³⁸.

על כך טוען שוב "בן חמש למקרא": הרי הפסוק ברור יותר כאשר יש לו פירוש גם לפי הפשט? על כך ממשך רש"י ומשיב: "ופשוטו..." שגם לפי הפשט יש הסבר מדוע נאמר "איש" בלשון יחיד, כי משמעות המלה "איש" היא "כל אחד (מאנשי שכם) לעצמו". שאת כל איש בנפרד הם "באפם הרגו", באותו כעס. כלומר, כאבם היה כה רב על אשר "נבלה עשה בישראל"³⁶, שאף לאחר שכבר הרגו את רוב אנשי שכם עדיין לא נרגע "אפם", והוא המשיך להיות באותו תוקף עד להריגת אחרון אנשי שכם.

לכך מביא רש"י דוגמא מ"זילמד לטרף טרף אדם אכל": כאשר מדובר על מקרה רגיל, שבעל חיים רעב טורף אדם להשקט רעבונו, הרי אין הכרח שבפעם הבאה הוא יטרוף אדם באותה ריתחה. אך כאשר "זילמד לטרף טרף", כאשר בעל החיים כבר "מלומד" ומורגל בטרף אדם, הרי אז הוא טורף כל אדם בפני עצמו באותו אופן.

י. "מדרשו" – פירוש ראשון ועיקרי

אך גם פירוש זה קשה ביותר. כי:

א) אין מתקבל על הדעת לומר, שבני יעקב, אשר "כולן צדיקים"³⁹, יפעלו מתוך כעס כה עצום (אף כאשר הכעס נובע מקדושה, מפני ש"נבלה עשה בישראל")

שיך לשון זה רק כשהלוחם הוא הקב"ה בעצמו* (כברשי" בשלח יד, כג) – ששם (כה) נאמר "כי ה' נלחם להם", משא"כ בנוד"ד שרק בטחים היו על [הקב"ה שבא בזכותו] – כמו של יקן.

38) המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אפניו (רש"י בראשית ג, ח).

39) רש"י וישלח לה, כב.

(* או ענ"פ בציווי ושליחות הקב"ה (ראה רש"י שופטים כ. א ולעיל ע' 152 הערה 15) חשאי"ב שמתנו ולוי, טרגם שטענו זאת מפני קנאות לה – ענוו זאת בעצמם.

שאינו נרגע עד הריגת אחרון אנשי שכם. ב) במלה "איש" הכוונה היא גם לחמור, כשאר אנשי שכם, כדלעיל בסעיף ה'. וכיון ש"באפם הרגו כל איש שכעסו עליו", את כולם באותו כעס, יוצא, שגם הריגת חמור נעשתה בכעס שאינו רב יותר מכל שאר אנשי שכם –

ואילו בהגיון פשוט יש לומר, שכעסם על חמור אבי שכם, על אשמתו במעשה, היה צריך להיות חזק הרבה יותר מכל שאר אנשי שכם. ואף מכך שבפסוק שבפרשת וישלח⁶ מפורט בנפרד "זאת חמור... הרגו", לאחר שכבר נאמר "ויהרגו כל זכר", מובן, שבהריגת חמור היה שוני⁴⁰.

מפני קשיים אלו אין רש"י מסתפק בפירוש "פשוטו", והוא זקוק לפירוש של "מדרשו", שנאמר "איש" בלשון יחיד, כי "אינן נחשבים כולן אלא כאיש אחד".

ויותר מכך: כיון שלפי "פשוטו" – "באפם הרגו כל איש שכעסו עליו" – הקשיים הם על עצם ההסבר, כדלעיל, ואילו לפי הפירוש "אינן נחשבים..." הקושי העיקרי הוא בכך שזהו "מדרשו", שבפשוטם של הפסוקים אין מקור ברור להוכיח שכל אנשי שכם נחשבו כאיש אחד – לכן מביא רש"י תחילה, כפירוש עיקרי, את "מדרשו"⁴¹.

יא. הפירוש השלישי אינו מתאים

כבר הוסבר פעמים רבות⁴², שכאשר רש"י מביא שני פירושים, ובשניהם יש קשיים מאותו סוג, מביא רש"י גם פירוש שלישי, שבו אין מתעוררים הקשיים שבשני הקודמים, למרות שמצד שני, הוא קשה יותר מפני פרט אחר.

ובענינו: כיון שהקושי בשני הפירושים הוא מאותו סוג – שהמשמעות של "הרגו איש" (בלשון יחיד) – הן לפי הפירוש "ואינן חשובין כולן אלא כאיש אחד", והן לפי הפירוש "כל

40) וי"ל שגם מטעם זה מונה הכתוב הריגת חמור ביחד עם הריגת שכם בנ.ו.

41) ראה ע"ד לעיל ע' 43 הערה 39.

42) ראה לעיל ע' 41.

אחד לעצמו באפם הרגו" – אינה בהתאם להגיון ולטבע

– היה, לכאורה, מקום להסביר פירוש שלישי על "באפם הרגו איש"⁴³: שהיה מקרה שבו שמעון ולוי הרגו אדם סתם, כאומנות של עשו⁴⁴, אשר "חמסתם אותה הימנו", כפי שמציין רש"י בפסוק הקודם – למרות שאין הדבר מסופר במקום כלשהו, ועל כך הוכיחם יעקב.

אמנם, אין "חלק" כל כך לומר, שהתורה מספרת שיעקב הוכיח אותם על מעשה אשר התורה אינה מזכירה אותו כלל – אך לפירוש זה יש מעלה, שדוקא בו מובנת באופן ברור משמעות המלה "איש" בלשון יחיד.

ובמיוחד כאשר אנו מוצאים בדומה לכך, ולגבי אותו ביטוי, אצל למך, שאמר "כי איש הרגתי"⁴⁵, והתורה (שבכתב) אינה מזכירה את המאורע.

על הסיבה לכך, שרש"י שולל פירוש זה לחלוטין, עד כדי כך שהוא אינו מביאו אפילו כפירוש שלישי, הוא רומז על ידי ציטוט המלה "כי (באפם הרגו איש)" לפני פירושו, אשר, לכאורה, היא מיותרת:

הניסוח "כי באפם הרגו איש" מבהיר, שהמלים "באפם הרגו איש" אינן התחלה של ענין חדש, אלא מהוות המשך – כסיבה ל"בסודם אל תבא נפשי בקהלם אל תחד כבודי".

וכיון שכך, אי אפשר להסביר שבמלים "באפם הרגו איש" הכוונה היא לענין אחר (שהם סתם הרגו איש), כי אז היתה מתעוררת השאלה⁴⁶: כיצד ייתכן שכסיבה ל"בסודם אל תבא נפשי..." מזכיר יעקב רק את המאורע

43) ויתירה מזו: בתוספת תיבת "איש", ב' הפירושים רש"י אחד הם (כי הם ב' טעמים לזה שחמור ואנשי שכם נקראים כאן "איש" – ל' יחיד), והפ' דלהלן בפנים הוא פירוש טעם וא"כ, מכיון שפ' הראשון (לפי ב' הטעמים) אינו גלטיק (-חלק), הו"ל לרש"י להביא פ' שני (דלהלן).

44) תולדות כו, מ. (שם כה, כה).

45) בראשית ד, כג ובפירש"י שם.

46) אבל אין לומר, שהוכחתו של רש"י (שמרומה בתיבת "כי") היא ממ"ש לפי – "שמעון ולוי אחים (וברש"י שם) בעצה אחת על שכם כו" – שהרי אפשר לפרש "אחים" – בעצה אחת" גם על הריגת איש אחר. ומה שרש"י מפרש שם "על שכם כו" מיוסד על פירושו בי"ב באפם הרגו איש".